

K TEXTU NEZNÁMÉHO SEVERÝNOVA VYDÁNÍ ŽALTÁŘE Z R. 1530

ROBERT DITTMANN

Abstrakt: Příspěvek zkoumá na textové sondě sedmnácti žalmů vztah dosud neznámého Severýnova žaltáře z r. 1530 k první a druhé Severýnově bibli z r. 1529, respektive 1537.

Klíčová slova: Severýn, žaltář z r. 1530, Wrocław.

Wrocławské fondy nepochybně skrývají ještě mnohá překvapení pro české badatele.¹ Kromě nových exemplářů známých tisků v univerzitní knihovně, např. Klaudyánova Nového zákona (sign. 300 291; srov. *Knihopis* 17 096), Blahoslavova druhého vydání Nového zákona z r. 1568 (sign. 4n B 60, v *Knihopise* 17 110 mylně veden jako Blahoslavův Nový zákon z r. 1564), Kralické bible šestidílné (sign. 389 589 I-V / 1., 3–6. díl Šestidílkyl/, sign. 346 460 II-IV / 2.–4. díl Šestidílkyl/, srov. *Knihopis* 1107) nebo Veleslavínova Nového zákona z r. 1597 (sign. 300 292, srov. *Knihopis* 17 117)² je možné upozornit i na dosud neznámé české tisky: na digitalizovanou edici českého Nového zákona vydaného ve Wroclawi r. 1855, která není uvedena ve Vernerově³ bibliografii českých překladů bible,⁴ na dosud neznámé vydání Epištol a evanجليí z r. 1577–1578 (Epištol / a | Euangelia / genž Je přes | celý Rok w každú Ne=lděli / y w giné Swátky / w | Koštelijch čitáwagij: | y Pašfige, sign. 300 297) a na Severýnův žaltář z r. 1530 (sign. 300 301), o jehož nálezu mě informoval kolega J. Just, a jemuž se dále budeme věnovat.

Nejsa knihovědcem, omezím se zde jen na stručnou vnější charakteristiku. Žaltář nese v transliterované podobě tento název: Zialtarz | ſwateho | Dawida | Anno do. 1. 5. 30. V lístkovém katalogu knihovny má popis 8°, obsahuje žalmy 1–150, přičemž číslování žalmů je ve shodě s vulgátní tradicí, po žalmech následují kantika. Vlastnické poznámky dokládají mj. polské lokality Nisu (f. 1a *bibliothecae ... Nissae*) a Glogau/Hlohov (štítek na předním příděsti: *Aus der Bibliothek des Kollegiatstifts zu Glogau*). Na konci je tento údaj: Wytiffšten gest tento Zialtarz w | Starem Mieſtie Pražſkzem | Jkrze Pawla Seweryna | wpátek přednawſſtilweni. P. Marie | Leta. M. | D. xxx.

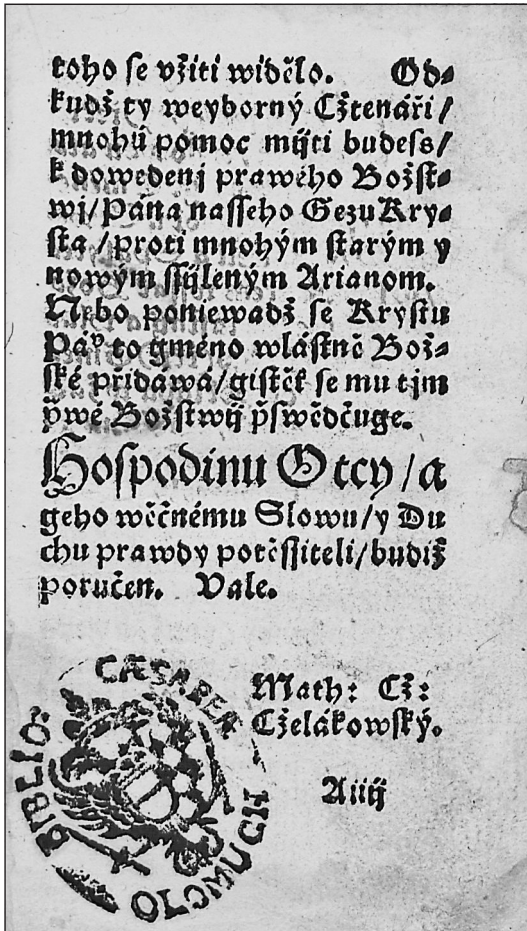
Zde nás však zajímá text tohoto žaltáře (dále Ž1530), a to konkrétně jeho srovnání s překladem žalmů ve dvou Severýnových biblích, a to v prvním vydání z r. 1529 (dále BiblSev1)

1 Tato studie vznikla v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. P12 *Historie v interdisciplinární perspektivě*, podprogram Společnost, kultura a komunikace v českých dějinách.

2 Z oprav ke *Knihopisu* uvedme ještě novou signaturu Nového zákona z r. 1533: 8nb150 (neboli též 384.516).

3 Srov. VERNER, F., *Bibliografie českých překladů celé bible i jejích částí*. Praha: ČKCH, 1987, s. 61.

4 Nový Zákon Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista. Opět s velikou pilností přehlednutý, ponapravený a v nově vydaný. Ve Vratislavi. Tiskem Grassa, Bartha i společníků (W. Friedricha). 1855. Zdigitalizováno na Google Books. Digitalizace starých tisků společností Google přinesla mj. potvrzení existence vydání epištol z r. 1533 (Cztenij | Epištolj nedielnij poſtjni [...] – na konci je uvedeno: Skonawagi Je Epištolj a Cztenij | Genž ſú Wytiffstieny w Norberce | Jkrze opatneho muže Frydrycha | Peypujsa. Nakladem Lukaffe | Jordana Mieſſtienina ſlalwneho Mieſta Prahy. | Letha panie tiſſycho pietiſtego trýdycate[digitalizovaný tisk porušen] | třetiho. w Středu před Swatoſti:), které bylo dosud zachyceno jen v dodatcích ke *Knihopisu* v oddíle Zkrácené tituly nových dodatků pod názvem Čtenie a epištolj. Nürnberg, Lucas Jordan 1533, psaným kurzivou, již jsou tištěny „záznamy získané z literatury nebo stručných a neověřených zpráv“, srov. TOBOLKA, Z. V. – HORÁK, F. – WIŽDÁLKOVÁ, B. *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Dodatky. Díl II. Tisky z let 1501–1800. Část I., písmeno A. Čís. 32–917*. Praha: Národní knihovna, 1994, s. 78.



Obrázek č. 1: Ukázka překladu žaltáře do humanistické češtiny: unikátně dochovaný Červenkuw žaltar z r. 1562, folio A4, VKOL sign. 32.676.

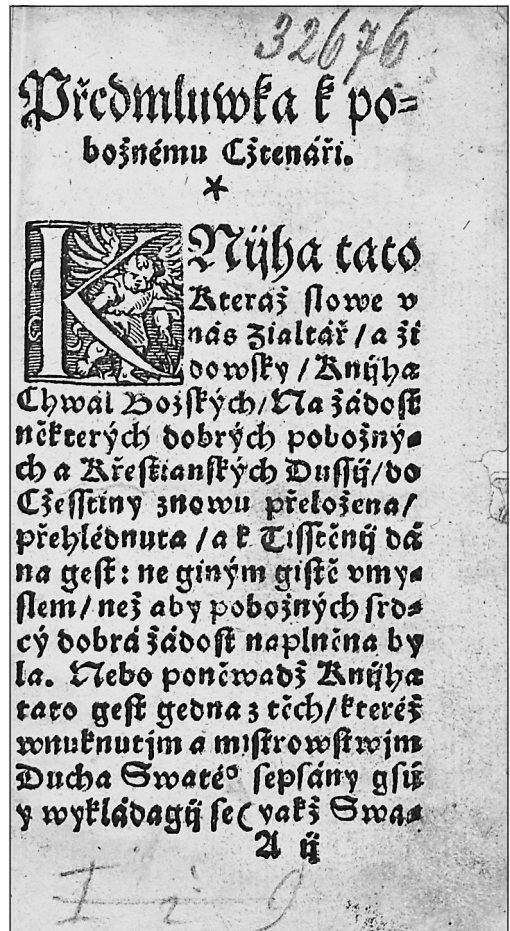
a ve druhém vydání z r. 1537 (dále BiblSev2).⁵ Vzhledem k rozsahu žaltáře bylo nutno použít metodu textových sond. Srovnávanými úseky byly podle členění hebrejské bible, kterého se zde dále držíme, Ž 1–11, Ž 27, Ž 52, Ž 82, Ž 83, Ž 120 a Ž 149, tj. celkem 17 žalmů. Ve srovnání odhlížíme od pravopisných změn včetně interpunkce;⁶ za zmínku stojí častější *ou* v BiblSev2 na místě staršího *ú*, srov. např. sumárie k Ž 4 BiblSev1, Ž1530 *jsú* – BiblSev2 *jsou*, Ž 4,8 *rozmmoženy jsú* – *rozmmoženy jsou*, Ž 5,10 *mluwili jsú* – *mluwili jsou*, sumárie k Ž 6 *hruozú* – *hruozou* atd.). Mezi zkoumanými vydáními se objevují i další hláskoslovné diference, např. protetické *v-* (Ž 52,4 BiblSev1, BiblSev2 *břitwa vostrá* – Ž1530 *břitwa ostrá*).

Srovnáme-li odchylky mezi první a druhou Severýnovou biblí s žaltářem z r. 1530 ve sledovaných sedmnácti žalmech, ukazuje se jednoznačně, že text žaltáře z r. 1530 se téměř zcela, podle očekávání, shoduje s prvním Severýnovým vydáním. Svědčí o tom jevy různé

5 Sledované bible a jejich zkratky: Bible benátská = Biblij Cžefká... (VKOL sign. II 32.058; Knihopis 1097). BiblSev1 (Bible Severýnova z r. 1529) = Biblij Cžefka... (VKOL sign. III 32.051; Knihopis 1098). BiblSev2 (Bible Severýnova z r. 1537) = Biblij Cžefka... (VKOL sign. III 32.053; Knihopis 1099). Ž1530 (Severýnův žaltář z r. 1530) = Zialtarž šwateho Dawida (Wrocław UB, sign. 300.301). Vulgáta = Vulgata Clementina, cit. dle Vulsearch 4.1.6 [on-line]. 2000-2007. Vid. 30. 9. 2012. Dostupné z: <http://www.vulsearch.sf.net>. Zkratky biblických knih přebírám z Českého ekumenického překladu.

6 Transkripční zásady vycházejí ze studie J. Vintra (VINTR, J. Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické*. 1998, roč. 121, č. 3-4, s. 341-346), zachováváme však velká písmena a interpunkci.

Obrázek č. 2: Ukázka překladu žaltáře do humanistické češtiny: unikátně dochovaný Červenkov žaltář z r. 1562, předmluva, VKOL sign. 32.676.



důležitosti, jako jsou přítomnost enklitického -ž (Ž 27,7 BiblSev1, Ž1530 *smiluj se nade mnú* – BiblSev2 *smilujž se nade mnou*, Ž 27,11 BiblSev1 *zpravujž* – Ž1530 *zpravuožž* – BiblSev2 *zpravuj*, Ž 83,18 BiblSev1, Ž1530 *Ustydtež* – BiblSev2 *Ustydte*, Ž 83,18 BiblSev1, Ž1530 *budtež* – BiblSev2 *budte*),⁷ morfologické změny (Ž 149,2 BiblSev1, Ž1530 *lid Izrahelský* – BiblSev2 *lide Izrahelský*, Ž 149,2 BiblSev1, Ž1530 *učinil jeho* – BiblSev2 *učinil jej*, Ž 149,4 BiblSev1, Ž1530 *zalíbilo se jest* – BiblSev2 *zalíbilo se*), slovosled (Ž 27,3 BiblSev1, Ž1530 *naději míti budu* – BiblSev2 *naději budu míti*) a nejvýrazněji lexikum (např. Ž 7,14 BiblSev1, Ž1530 *střely své na hněvivé učinil* – BiblSev2 *střely své hořícím učinil*, Ž 7,15 BiblSev1, Ž1530 *A hle umyslil* – BiblSev2 *Ej umyslil*, Ž 10,2 BiblSev1, Ž1530 *uměšen bývá chudý* (BiblSev1 marg. *J. zapaluje*) – BiblSev2 *zapaluje se chudý*, Ž 83,5 BiblSev1, Ž1530 *nebudet připomínáno jméno Izrahelské* (Ž1530 *i-*) v *lidu* – BiblSev2 *nebudet připomínáno více jméno Izrahele*, Ž 120,5 BiblSev1, Ž1530 *prodlil se jest* – BiblSev2 *prodlúžil se* atd.). Žaltář z r. 1530 se tak jeví jako samostatné vydání žaltáře z první Severýnovy bible, ale přesto se, jak ukáží níže, v některých drobnostech také odchyľuje, a to nejen v textovém doprovodu jako jsou chybějící konkordance nebo marginálie v žaltáři z r. 1530, nýbrž také v samotném textu. Předmluvu k žalmům zde ponechávám stranou.

⁷ Kvantitu zde nedoplňujeme.

Pokud ve srovnání první Severýnovy bible a žaltáře z r. 1530 ponecháme stranou hláskoslovné a jiné drobné odchylky (např. Ž 2,2 *BiblSev1 z země – Ž1530 země*, Ž 10,17 *uslyšal – uslyšel*, Ž 83,5 *rozptýlejtež – rozptýlejte*, Ž 83,6 *Neboť – Neboť*, Ž 3,5 a Ž 6,3 *mne – mě*, Ž 3,6 *Ját jsem usnul – Já sem usnul* atd.) a výpustku v Ž 2,2 (*Knížata vešli v radu v jednu – knížata vešli v radu*), existují ve zkoumaném rozsahu mezi těmito vydáními pouze dvě zajímavé změny.

První změna se týká Ž 10,17 (ve vulgátním číslování 9,38), kde text *BiblSev1 (hotovost srdce jich, marg. Ji. přípravu)* zní v Ž1530 *připravu srdce jich*. Do textu žaltáře z r. 1530 se tedy dostalo marginální znění první Severýnovy bible. Překlad *připravu*, obsažený např. už v Benátské bibli, doslovněji tlumočí vulgátní *praeparationem*.

Druhá důležitá změna ve zkoumaných úsecích je doložena v Ž 52,4: *BiblSev1 Celého dne nespravedlnost přemýšlel jazyk – Ž1530 Celého dne nepravosti přemýšlel jazyk*. Překlad *nespravedlnost* odpovídá vulgátnímu *iniustitiam* (Vg) i české Bibli benátské, překlad *nepravosti* může být převodem latinského *insidias*, které obsahuje Psalterium iuxta Hebraeos.⁸ Ani jedno z těchto nových čtení, která se objevila přímo v textu žaltáře z r. 1530, nebyla přijata do druhého vydání Severýnovy bible, srov. znění *BiblSev2* v Ž 10,17 (*hotovost*) i Ž 52,4 (*nespravedlnost*).

Shrnuji: Severýnovo vydání žaltáře z r. 1530 otisklo s malými odchylkami překladové znění první Severýnovy bible. Ve zkoumaných úsecích se objevily pouze drobné odchylky a dvě závažnější změny (Ž 10,17 a 52,4, případně i výpustka v Ž 2,2). Překlad žaltáře v druhé Severýnově bibli však na tyto změny v žaltáři z r. 1530 nenavázal a na těchto místech má stejné znění jako první Severýnova bible, v Ž 2,2 má ovšem znění jiné (*Knížata sešla se v jedno*). Srovnání se samostatnými vydáními žaltáře v 1. polovině 16. století ponechávám budoucímu bádání.

ON THE TEXT OF A PREVIOUSLY UNKNOWN PSALTER EDITION OF 1530 PUBLISHED BY SEVERÝN

Summary: The contribution presents some previously unknown biblical prints stored at the Breslau university library. It focuses especially on Severýn's 1530 psalter and compares its text with the first and the second Severýn bibles of 1529 and 1537, respectively. The comparison shows that textually the 1530 psalter adheres strongly to the 1529 bible admitting some minor changes which nevertheless failed to find their way into the second Severýn bible of 1537.

Keywords: Severýn, Psalter of 1530, Breslau.

⁸ WEBER, R. et al. *Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983.